

niinikään, missä sen läheisyydessä oleva presidenttitalo sijaitsi. Viime mainitusta talosta puhuessaan käyttää Bilmark monikkoa. Jos hän paitse tätä alaltansa sangen laajaa paria kolmea senaikuista turkulaista tonttia vastaavaa taloa tarkoittaa jotakin muuta presidentin asuntoa, lienee lähinnä ajateltava erästä kaupungin kirkonkirjoissa mainittua taloa, nykyisen Hämeenkadun läheisyydessä. Olen saanut selville, että se sijaitsi melkein sillä paikalla, missä nykyään on Talousseuran talo. Gottskalkin kartassa on sen numero 333. Tämä talo on vain yhden talon erottama apteekkari Kyrklundin talosta, johon edellisessä kirjoituksessani kerroin tohtori Appelgren-Kivalon tutkimain luostarijäännösten ulottuvan. Ei siis olisi mahdotonta, että saman luostarin alue olisi ulottunut äsken mainitun presidentin talon tontille saakka.

Vaikka Bilmarkin muistiinpanot, niinkuin nämät lisätiedot osottavat, eivät anna tukea tarulle, että niin kutsuttu Petreliuksen sauna aikoinaan olisi ollut munkkien asunto eli siis joku luostarin yhteydessä ollut rakennus, jäivät kuitenkin sen läheisyydessä olleet luostarista nimensä saaneet kadut omituiseksi vanhan luostarin muistoksi. Eikä näiden nimien olemassa oloa voi aivan tyydyttävästi selittää siten, että puheenalaiset kadut olisivat johtaneet vanhaan luostariin, sillä ainakin luostarinpoikkikadusta on sitä vaikea väittää.

Niitten paikkojen lukuisuutta, joihin traditioni Turussa sijoittaa vanhan luostarin, voi ehkä silläkin keinoin selittää, että niissä oli ollut luostarille kuuluvia taloja. Sen lisäksi on mahdollista, että luostari oli muutaman kerran saanut vaihtaa paikkaa, niinkuin edellisessä kirjoituksessani huomautin. Joskus näkyy sekoitus luostarin ja muitten kirkolle kuuluneitten rakennusten välillä antaneen aihetta traditsionille, niinkuin huomaa Bilmarkin kertomuksesta paikasta jossa Pyhän Hengen spitaali sijaitsi.

K. R. M.

Historiallista kirjallisuutta.

Ronimus, J. V., Novgorodin vatjalaisten viidenneksen verokirja v. 1500 ja Karjalan silloinen asutus. Yliopistollinen väitöskirja. 135 siv. 8:o ynnä kartta.

Virallinen vastaväittäjä, prof. *E. G. Palmén* on Historialliskielitieteelliselle osastolle yllämainitusta teoksesta antanut näin kuuluvan lausunnon:

„Minulle annetun määräyksen mukaisesti olen tämän kuun 19 päivänä julkisesti tarkastanut lyseonrehtorin, maisteri J. V. Ronimuksen väitöskirjan Novgorodin Vatjalai-

sen Viidenneksen Verokirja V. 1500 ja Karjalan silloinen asutus ja saan minä nyt antaa tästä kirjasta ja sen puolustuksesta lausuntoni.

Ylen tärkeänä esityönä koko tutkimukselle on näinä päivinä julkisuuteen tuleva suomennos tuosta jo kauan tunnetusta mutta sittenkin tähän asti miltei kokonaan käyttämättä jääneestä venäjänkielisestä verokirjasta Novgorodin vatjalaisen viidenneksen verokirja vuonna 7008 (muinaisen venäläisen ajanlaskun mukaan). Mainittu suurarvoinen historiallinen todistuskappale on tosin jo vuodesta 1852 ollut painettuna Moskovan historiallisen seuran aikakauskirjassa, mutta kuinka vaikea sen käyttäminen on ollut, näkee jo siitä, että se yhä on suomalaisilta historioitsijoilta jäänyt ikään kuin katketyksi aarteeksi. Sen johdosta että Karjalan historiallinen Seura oli antanut nuoren kirjailijan tehdä suomennoksen tästä henki- ja verokirjasta, missä aikaisimmat tiedot itäisestä Karjalasta ovat tavattavissa, pyydettiin minua pari vuotta sitten käännöstä korehtuurissa tarkastamaan. Kun alkukirja on varsin oudolla kielellä tehty, täytyi minun turvautua prof. Mikkolan apuun, mutta pari painoarkkia tarkastaessamme huomasimme, että tehty alkutyö oli kelvoton sekä että vasta koko teoksen tarkastus voisi monista epäselvistä kohdista antaa varmuutta. Jo ajettu latominen keskeytyi, mutta prof. Mikkolan ja minun oli mahdotonta ruveta tähän tehtävään; luetut korehtuurit jäivät toistaiseksi minun haltuuni. Mainittu perustettavaksi aiottu seura muuten ei saanut viranomaisten lupaa, joten työ siltäkin puolen ehtyi.

Suuri oli iloni, kun sittemmin lehtori Ronimus, jolla on hyvät tiedot venäjän kielessä, tiedustellen mainittua asiakirjaa tarjoutui sitä suomentamaan. Varsin huolellisesti hän käyttäen avukseen meidän suorittamaamme alkutyötä rupesi työhön; kesällä 1905 olin jo tilaisuudessa huomaamaan, että hän kääntämällä Suomea koskevan asiakirjan kokonaisuudessaan oli päässyt selville muutamista kohdista, joita me parin ensimmäisen arkin johdosta emme voineet täydelleen selvittää. Sittenkun olin tullut selville siitä, että korkeintaan joku korehtuurissa suoritettu valvonta enää oli tarpeen, sainkin Suomen Historiallisen Seuran ottamaan sarjaansa „Asiakirjoja, jotka valaisevat Suomen kameraalisiä oloja 1500-luvulla“, tämän lehtori Ronimuksen jo valmiiksi tekemän suomennoksen, joka nyttemmin valmiiksi painettuna käsittää 219 varsin tiheästi painettua oktaavosivua. Samassa keskustelimme siitä, miten asiasirja tulisi suoranaisemminkin liitetyksi historialliseen kirjallisuuteemme, ja otti lehtori Ronimus tutkiakseen sitä tarkemmin, tehtävä, johon hän sitä paremmin sopi, koska hän Itä-Suomessa kasvaneena tuntee suuren osan niitä seutuja, joita mainittu henki- ja verokirja koskee.

Tavattoman pitkät ja huolta vaativat esityöt ovat siis sen väitöskirjan edellytyksenä, joka nyt on tarkastettavana, enkä ole katsonut asiaan kuulumattomaksi tästä mainita, koska ainoastaan siten voipi oikein arvostella sitä työtä, jota puheena oleva väitöskirja edustaa.

Väitöskirjan ensimmäinen luku on johdanto, josta minun ei tarvitse laajemmin puhua. Sen toinen luku, jonka pääosana on pitkä selityksillä sekä erityisellä kartalla valaistu kuvaus Novgorodin Karjalan asutusoloista vuonna 1500, on monessa suhteessa tutkimuksen tärkein niin kuin se epäilemättä on ollut sen työläin osa. Tärkeät ovat ne tilastolliset taulut, joilla siinä valaistaan asutuksen tilaa v. 1500, mutta varsinkin nuo verokirjassa tavattavat tiedot paikan nimistä ovat tärkeät tutkijalle ehkäpä antavat aihetta jatkettulle tutkimukselle. Silmäys karttaan antaa havainnollisen käsityksen niistä päätöksistä, joihin tutkija on tullut: eteläiset seudut, Käkisalmen, Sakkulan ja Raudun muinaiset pokostat eli nykyiset Hiitolan, Kaukolan, Käkisalmen maaseurakunnan, Pyhäjärven, Sakkulan, Metsäpirtin ja Raudun kunnat, viimeinen varsinkin, ovat jo kuudentoista vuosisadan alussa olleet suhteellisen tiheään viljellyt, mutta Parikkalasta, Kurkijoelta, Jaakkimasta ja Sortavalasta pohjoiseen on silloinen viljelys ollut ylen heikko,

jos kohta Pielisenkin kohdalla, saati nykyisen Sortavalan tienoilla tapaa asumuksia. Oli syytä ennestään olettaa tätä asianlaitaa, mutta tuskin saattoi odottaa, että se niin tavattoman selvästi astuisi näkyviin.

Käyttämällä eriaikuisia tilus- ja kyläkartoja sekä varsin laajassa määrässä turvautumalla paikkakunnilla tehtäviin tiedusteluihin on herra Ronimuksen onnistunut venäjänkielisten paikannimien runneltujen sekä useassa tapauksessa suorastaan tuntemattomiksi korrumpeerattujen muotojen takana nähdä alkuperäiset suomenkieliset nimet, muutamat sitten afkojen kuluessa miltei hävinneet, toiset yhä vielä käytännössä. Suoranaisesti kääntämällä alkuperäistä nimitystä ovat useat venäläiset nimet syntyneet; Jänisjärvi, Pyhäjärvi, Valkeamäki, Kiviniemi, Vahvajärvi, Kauppiaanranta, Humalaisten kylä ja joki y. m. esiintyvät siten venäjänkielisessä asiakirjassa aivan selvinä, mutta nimet Suvanto, Särkisalo, Järvenpää, Hiijärvi, Helisevä, Hytinlahti, Tuira, Tyrjä, Metsäpirtti, Rautjärvi, Yläla, Haapakylä y. m. m. kohtaavat meitä mikä selvemmin, mikä vähemmän selvänä oudossa puvussa, ja valaisevat miten valloitetun kansan kieli piti puoliaan; nämä nimet eivät ole mitenkään selitettävissä muuta kuin suomenkielisinä. Lisäksi löytyy nimiä, missä venäjänkielinen alkusana muodostettuna on suomenkieleen juurtunut, esim. Tolsterniemi, Ostronsaari, Sortanlahti, Montrua, Varjakka sekä muita, joihin nähden voidaan olla epävarma, kumpi muoto on alkuperäiseksi katsottava, kuten Riiska, Sobolina, Porkku y. m. Ylimääräinen opponentti tahtoi olettaa, että tekijä liiankin usein oli olettanut venäjänkielisen muodon alkuperäiseksi, mutta en uskalla päättää, oliko tämä moite kaikissa esitetyissä tapauksissa perustettu. Herra Ronimuksen ansioksi on joka tapauksessa luettava, että hän odottamattoman useissa tapauksissa on kyennyt vanhojen karttojen ja maakirjain sekä paikallisten muistojen avulla selvittämään, missä ovat etsittävät nuo kummannimiset paikat, jotka venäjänkielistä alkukirjaa katsellessa aluksi panevat lukijan pään pyörälle. Joskin vielä enemmän yksityiskohtiin menevä tutkimus saattaa muutamissa tapauksissa oikaista muutamat olettamukset sekä saada muutamat selvittämättömät kohdat selville, on kuitenkin päätyö jo tällä nyt tarkastettavana olevalla tutkimuksella suoritettu. Transskriptsiooniin nähden sekä muutenkin olisi kuitenkin kielimiehen apu joskus ollut tekijälle hyödyllinen.

Tämän yhteydessä sopinee minun mainita eräs muistutus, jonka tein ja yhä vielä tekijän epäilyksistä huolimatta katson oikeutetuksi. Sekavan kameraalisen jaon kautta sekä muista syistä ovat nuo luettelut kylät ja tilat monesti varsin vaikeasti seurattavassa järjestyksessä; sama kylä esiintyy välistä eri paikoissa, kun sitä vastoin toisin paikoin luotellaan eri kyliä samalla nimellä. Lisäksi huomattakoon, että asukasten kieli verokirjan tekijälle tuntemattomana on aiheuttanut toisintoja, jotka välistä jättävät epäilykselle sijaa, onko meillä ennen käytetty tai uusi nimi silmien edessä. Alaa säästääkseen tekijä on tahtonut selittää joka nimen yhden kerran vain, jättäen joskus varianttikin sikseen, mutta lukijan vaivaksi jää suomennoksen tai alkuteoksen väsyttävä seläileminen, kun jonkun sivun uhraamisella olisi voinut tehdä annettu luettelo helpoksi käyttää ja täydelliseksi. Että joku epähuomio väliin on sattunut, joten joku nimi on jäänyt selittämättä, toinen sitä vastoin esiintyy kahdesti, ei itsessään ole kummastuttavaa, ja epäilemättä teos olisi paljon voittanut käytännöllisessä katsannossa, jos joka nimen selitykseen olisi lätetty viittaukset ei ainoastaan esiintyviin toisintoihin mutta myös niihin sivuihin, missä se on tavattavissa. Tällöin olisi myös sopinut tilastossa tehdä selkoa niiden kylien tai tilojen luvusta, jotka ovat jääneet kartasta pois, syystä ettei niiden identifioeraaminen myöhempiin paikkojen kanssa ole ollut mahdollinen. Kartalla osotettujen punaisten pilkkujen luku on joka pokostassa vähempi kuin verokirjassa luettujen, mikä johonkin määrin voi tutkijaa pettää, mutta varsinkin nämä seikat olisivat tilastossa voineet ansaita huomiota. En kiellä, että senaikuinen kame-

raallinen jako oli noudatettava, vaikka huomaammekin Kurkijoen tai Sortavalan pokostiin luettuja kyllä, jotka sijaitsevat kymmenittäin peninkulmia ulkopuolella kartalla osoitettuja rajoja, mutta toiselta puolen asutusten sijoitus maantieteellisen aseman mukaan on siksi tärkeä, että sekin olisi ansainnut huomiota. Vastaiselle paikallishistoriantutkimukselle on näissä kohden jätetty alaa, johon minä oletan asianharrastajain plan rupeavan.

Tekijän aine koskee vuoden 1500 oloja, eikä siis voi vaatia, että hän rupeaisi laajoilla tutkimuksilla myöhempiä aikoja valaisemaan. En kuitenkaan katso kiitettäväksi että hän on jättänyt käyttämättä sitä lähellä olevaa mahdollisuutta, jonka Tigerstedt'in tunnettu tutkimus Bidrag till Kexholms läns historia under drottning Kristinas regering olisi tarjonnut seuraavan ajan taloudellisen kehityksen valaisemiseen. Varsin vähällä vaivalla olisi siten saatu parempaa perspektiiviä nyt esitetyn aineen merkitykselle; siv. 15 siinä kohden annettu viittaus on liian ylimalkainen.

Myöskin kolmatta lukua tarkastaessani olen joskus tullut siihen päätökseen että tekijä olisi voinut tulla tarkempiin loppupäätöksiin. Hän on sekä vaivalla että huolella kerännyt venäläisestä kirjallisuudesta tietoja, mitä nuo muinaiset mitatkorobjat y. m. ovat merkinneet, ja luullakseni hänen lopullinen olettamuksensa, että se vastasi kahta hehtoa, on todennäköinen. Välillinen mutta tärkeä lisätodistus, josta ainakin selviää, ettei se mitenkään voinut suurempi olla, mahdollisestipa vähempi, on kuitenkin jäänyt häneltä käyttämättä. Sivulla 13 esitetty olettamus, jonka tueksi ei anneta syitä, että hengille pantujen luku on kuudella kerrottava tullaksemme todelliseen väkilukuun, sekä ruiskylvön ilmoitettu ja arvatenkin aivan luotettava korobjaluku vievät yhdessä siihen päätökseen, että asukasta kohti olisi siihen aikaan saatu lähes 6 hehtoolin sato, vaikkei oletta neljättä satojyvää suurempaa hedelmällisyyttä, ja tämä tulos oudoksuttaa kun tiedämme, ettei nykyänsä missään Suomessa virallisen tilaston mukaan tulla sen suurempaan tulokseen kuin noin puoleenkolmatta hehtooliin henkilöä kohti. Luetakoon muinainen kaskenviljelys kuinka suureksi tahansa, otettakoon samoin lukuun, ettei silloin voitu ulkomailta saada kylvö- ja leipäviljaa joten viljantarve ei ollut muualta täytettävissä, niin tämä tulos kuitenkin on omiansa johtamaan siihen, että korobja pikemmin on liian suureksi kuin liian pieneksi luettu, — jollei saisi vielä korkeampaa väkilukua otaksua, mikä ei ole todennäköistä.

En muuten ole kyllin perehtynyt tähän aineeseen kuuluvaan venäjänkieliseen kirjallisuuteen, uskaltaakseni lyhyen tarkastusajan perustuksella esittää varmoja väitteitä. Se minkä tekijä neljännessä luvussa esittää hallinnosta ja veroista on samoin sitä laatua, että minä tunnustamalla sitä työtä, jonka tekijä on aineelle omistanut, luulen voivani pääasiassa sanoa, että hänen esityksensä on hyvin perustettu. Mitä tulee tuohon peräti omituiseen ja ilmeisesti supisuomalaiseen perevaara-laitokseen sain vasta ylimääräisen opponentin muistutuksesta tietää, että löytyy asiakirja vuodelta 1362 missä sama nimitys jo esiintyy; tässä saatiin tärkeä lisä siihen, mitä tekijä esittää. En kuitenkaan ole tullut vakuutetuksi siitä, että Tverin seuduissa selvästi suomalaisen väestö vielä olisi ollut olemassa, kun seitsemännellätoista vuosisadalla saatiin siirtolaisia Suomesta sinne muuttamaan. Derevskajan pjätinaa on tosin nimitetty ishoorilaiseksi ja tshuudilaiseksi, mutta nämä nimet voivat kohdistua vanhempiin oloihin. Tässä ja muissa kohden osoitautui, että kielitutkimuksen alaan kuuluva kirjallisuus, uusin varsinkin, olisi voinut antaa tekijälle enemmän tietoja kuin hän on tiennyt siitä ammentaa.

Mitä tulee viimeiseen lukuun, voipi huomauttaa, että alkuperäisesti suomenkielisten henkilönimien luku on vähempi kuin ensi silmäyksellä luulisi, sillä tekijä on maininnut samatkin nimet joskus monta kertaa, niinpä Uskalinpoika, Nousia j. n. e. Varsin todennäköiseltä tuntuu, että -nen päätteisistä nimiä on ollut vähemmän kuin seli-

tyksestä voisi päättää; muodot Paroi, Repoi, Teroi, tuntuvat alkuperäisemmilä, jos kohta joukossa on joku Pikkunen, Koskinen. Tässä kohden samoin kuin karjalaisen murteen merkkien tarkemmassa konstateeraamisessa luulen kielimiehille jäävän työtä, vaikka kyllä herra Ronimus on uran aukaissut.

Muutamista esitystapaa koskevista puutteista ei minun tarvinne mitään lisätä, tämä lansunto kun jo on pitkäksi venynyt. Loppupäätökseksi jää joka tapauksessa, että lehtori Ronimus sekä tällä väitöskirjalla että sen perustuksena olevalla suomennostyöllään on antanut arvokkaat lisät historialliseen kirjallisuuteemme; varmaan tämä kirja tulee ammattimiesten piirissä huomatuksi enemmän kuin tavallisesti akatemisten väitöskirjain laita on. En siis laisinkaan epäile omasta puolestani lausua, että se hyvin vastaa niitä vaatimuksia, jotka ovat tällaiselle opinnäytteelle asetettavat. Puolustus osotti hyvää tottumusta tieteelliseen keskusteluun.“

*

M. Much: Die Trugspiegelung orientalischer Kultur in den vorgeschichtlichen Zeitaltern Nordeuropas. (Itämaisen kulttuurin valeheijastus Pohjois-Euroopan esihistoriallisina aikakausina). Wien 1906.

Epäilemättä intressanteimpia kysymyksiä, mikä yleensä voi tarjoutua kultuurihistorioitsijan vastattavaksi, on kysymys siitä, missä määrin eri kansojen sivistys on saanut vaikuttimia toisilta kansallisuuksilta tai toisista maantieteellisistä kokonaisuuksista. Kuten dosentti Suolahti kerran aikaisemmin tässä aikakauskirjassa on tehnyt selvää, on esim. läntisessä naapurimaassamme viime aikoina huomattavassa määrin alettu harrastaa näitä kysymyksiä, eritoten n. k. vapaudenaikaan nähden, jota m. m. ovat tutkimuksillaan selvittäneet tunnetut nerokkaat kynäilijät Schück ja Lewertin.

Sisällöltään samanlaatuinen, vaikka sekä kronologisessa suhteessa että aluerajotukselleen aivan toinen on kysymys orientaalisen kulttuurin vaikutuksesta Pohjois-Euroopan kultuuriin esihistoriallisina aikakausina. Tämäntapaiseen tutkielmaan, jollaisia useat aikamme kuuluisimmat tiedemiehet ovat käsitelleet, on nyt ryhtynyt tri M. Much Wienin antropologisen seuran arvokkaissa Mitteilungeineissa, tämän vuoden 2—3 vihkossa. Arvelemme aikakauskirjamme lukijoita lyhyen selonteon siitä huvittavan.

Tekijä ensin huomauttaa miten entisaikoina milteipä katsottiin velvollisuudeksi uskoa: „ex oriente lux“, että nimittäin ei vain itse ihmissuku, vaan myöskin kaikkinaisen henkinen ja aineellinen kulttuuri olisi kotoisin Aasiasta, ja tekijän mielestä edustaa tällaista kantaa tanskalainen S. Müller teoksessaan Die Urgeschichte Europas. Much tuo nyt esiin monta näkökohtaa, jotka eittämättä puhuvat tällaista jyrkintä otaksamista vastaan (s. 59 ss. ja 70). Niinpä esim. yleensä yhtäläisyys työkapineihin, sota-aseihin y. m. vieläpä uskonnollisiin käsityksiinkin nähden ei suinkaan primitiivisinä aikoina todista liikeyhteyttä t. j. m. s. Tämän väitteensä tueksi hän vetoo m. m. siihen, että eivät vain Orientin ja Pohjois-Euroopan vaan myös Amerikan kansat ovat käyttäneet yhtäläisiä kivisiä työkaluja, yhdellaisia sota- ja metsästyskuvia kalliopiirroksissaan, yhtäläistä kivitekniikkaa, vieläpä yhtäläisiä hautaus- ja uhritapoja y. m. Kaikki tämä ei riipu kulttuurivaikutteista eikä kansainvaelluksista vaan on todistus kansojen yhtäläisestä luomistavasta ja -kyvystä samallaisten kulttuurisuhteitten vallitessa. Kuten näiden maanosien ja seutujen asemasta huomaa, ei edes maantieteellisellä alue-erolla, joka kumminkin on niin paljo vaikuttanut kulttuurimuotoihin, tässä kohden ole mitään merkitystä. Ja jos taas, kuten yleensä väitetään ja Müller jyrkimmin otaksuu, kaikki euroopalainen kulttuuri olisi Orientista kotoisin, mitenkä silloin voi selittää, että niin